

UOT:97.

**BOSNIYA VƏ HERSEQOVINA MÜNAQİŞƏSİNİN BEYNƏLXALQ
TƏNZİMLƏNMƏSİ***Adıgözəlov Veyis Vəli oğlu**BDU-nun Qazax filialı*veyis.adigozelov@gmail.com

Xülasə: Məqalədə XX əsrin 90-cı illərində baş vermiş Bosniya və Herseqovina münaqişəsinin tənzimlənməsi, həmin dövrün güc tarazlığı şəraitində ABŞ, Rusiya və Avropa İttifaqı kimi beynəlxalq güclərin tənzimləmə prosesində rolu qiymətləndirilir. Araşdırma zamanı, həmçinin beynəlxalq tənzimləmə mexanizmlərinin tətbiqinin qanunauğunluqları təhlil edilir, ABŞ-ın xarici siyasətində özünə yer tapmış “domino” nəzəriyyəsinin “Balkan böhranı” zamanı da mühüm rol oynaması fikri irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: Bosniya və Herseqovina münaqişəsi, müsəlman soyqırımı “domino nəzəriyyəsi”, “Balkan böhranı”, “Dayton müqaviləsi”.

Ключевые слова: конфликт в Боснии и Герцеговине, геноцид мусульман, «теория домино», «балканский кризис», «Дейтонское соглашение».

Keywords: Bosnia and Herzegovina conflict, Muslim genocide, "domino theory", "Balkan crisis", "Dayton Agreement".

XX əsrin 80-ci illərinin sonu 90-cı illərinin əvvəllərində dünya sosializm sisteminin süqutu bir sıra yeni dövlətlərin meydana gəlməsinə səbəb oldu. Həmin proseslərin tərkib hissəsi kimi Yuqoslaviya Sosialist Federativ Respublikasının 1992-ci ildə parçalanması özündən sonra çoxlu sosial-iqtisadi, etnik-siyasi problemlər, siyasi qarşıdurmalar və münaqişələr yaratmış oldu. YSFR-in süqutundan sonra Serbiya, Monteneqro, Xorvatiya, Sloveniya, Makedoniya və Bosniya və Herseqovina dövlətləri yarandı. Hadisələrin sonrakı inkişafı Kosovo və Bosniya və Herseqovinada daha faciəli ssenari üzrə getmişdi. Bosniya və Herseqovina münaqişəsi haqqında danışmazdan əvvəl bu respublikanın coğrafi mövqeyi və etnik siyasi vəziyyəti haqqında ümumi təsəvvür yaratmağı məqsəduyğun hesab edirik. Bosniya və Herseqovina şimaldan və qərbdən Xorvatiya, Şərqdən Serbiya, cənub-şərqdən isə Monteneqro ilə həmsərhəddir. Onun cənubda Adriatik dənizinə 24 kilometr uzunluqda çıxışı var.

Yuqoslaviya Federasiyasında serblər “hakim millət” hesab edilirdi. Serbiyanın paytaxtı Belqrad həm də Yuqoslaviya Federasiyasının paytaxtı idi. Münaqişə ərəfəsində Yuqoslaviyanın əhalisinin ümumi sayı 23 milyon nəfərə yaxın idi. Əhalinin təqribən 10 milyonu serb, 5 milyonu xorvat, 2 milyonu sloveniyalı, 4 milyonu Bosniya və Herseqovina əhalisi, qalanları isə makedoniyalılar, monteneqrolular, macarlar, qaraçılar, yəhudilər və s. olmuşdur. Bosniya və Herseqovinanın 4 milyonluq əhalisinin təqribən 44%-ni Bosniya müsəlmanları, 31%-ni serblər, 17%-ni isə xorvatlar təşkil edirdi. (9 səh 14)

Bosniya və Herseqovina münaqişəsinin mənşəyini araşdırarkən qeyd olunmalıdır ki, YSFR-in dağılması prosesini 4 müharibə müşayiət etmişdir: Sloveniya (1991), Xorvatiya (1991-1995), Bosniya və Herseqovina (1992-1995) və Kosova (1998-1999). Göründüyü kimi Bosniya və Herseqovina münaqişəsi “Balkan imperiyası” adlandırılan Yuqoslaviyanın dağılması prosesində baş verən hadisələrin məntiqi nəticəsi olmuşdur. Demək olar ki, YSFR-də mövcud olmuş sosializm quruluşu milli məsələni həll edə bilmədi. Baş verən münaqişələr Yuqoslaviyanın etnik-siyasi vəziyyətinin mürəkkəbliyindən irəli gəlirdi. YSFR-in 6 respublikasından Sloveniya istisna olmaqla, ya tarixi inkişafın nəticəsi olaraq, ya da dizayn edilmə nəticəsində etnik cəhətdən qarışıq vəziyyətdə idilər. Belə ki, Xorvatiyada xorvat

çoxluğu ilə yanaşı, əhəmiyyətli serb azlığı da var idi. Serbiyada serblərin böyük çoxluğu vardı, lakin 2 milyona yaxın serb Serbiyadan kənarda yaşayırdı. Serbiyanın “müxtar əyaləti” olan Kosovada albanlar çoxluq təşkil edirdi. Onların sayı 2 milyona yaxın idi. Makedoniya və Monteneqroda makedoniyalılar və monteneqrolular çoxluq təşkil edirdi, ancaq bu respublikalarda albanlar, müsəlmanlar, serblər və digər xalqların nümayəndələri yaşayırdılar. Bosniya və Herseqovinada heç bir icmanın mütləq çoxluğu yox idi. (5. Səh.5)

Bosniya və Herseqovinada mübarizə əvvəlcə kommunistlər və milli qüvvələr arasında gedirdi. İ.B.Tito və onun davamçılarının həyata keçirdiyi milli və iqtisadi siyasət, sosializm qurmaq cəhdləri iflasa uğramışdı. Yuqoslaviya respublikalarında genişlənən milli hərəkətlərin təsiri altında kommunistlər 1990-cı ildə ölkədə ilk azad seçkilərə razılıq verdilər. Seçkilərdə üç millətçi partiya kommunistlərə qalib gəldi. Bosniya müsəlmanlarını təmsil edən Demokratik Aktivlik Partiyasına Aliyə İzzətbəyoviç rəhbərlik edirdi. O, əvvəllər kommunistlər tərəfindən Bosniyada islam dövləti qurmaq cəhdində ittiham edilərək həbs edilmişdi. Bosniya serbləri Radavan Karaçiçin rəhbərlik etdiyi Serb Demokrat Partiyası ətrafında birləşmişdilər. Bosniya -Herseqovina xorvatlarını isə Xorvat Demokratik İttifaqı təmsil edirdi. Bu partiyanın üzvlərinin əksəriyyəti nasist simvolları daşıyırdı. Hər üç millətçi partiyanın aydın birgə fəaliyyət məqsədləri olmasa da, bir-birini müdafiə etmiş və kommunistlərə qarşı seçki bloku formalaşıdırma bilmişdilər. Seçkilərdə 75%-ə yaxın səs alan bu blok Bosniya və Herseqovina Rəyasət Heyətini təşkil etdi. Yeddi nəfərlik Rəyasət Heyətinin 3 nəfəri bosniya müsəlmanlarını, 2 nəfəri serbləri, 2 nəfəri isə xorvatları təmsil edirdi. (5. Səh.6) Müsəlmanların Demokratik Aktivlik Partiyasından ayrılan Fikrət Abdiç Bosniyanın qərbində “Sazinsk Kraina” deyilən müsəlman vilayətində öz idarəçiliyini quraraq Sarayevodakı hakimiyyətə tabe olmurdu. Abdiç nə islamçı, nə də millətçi kimi tanınırdı və daha çox köhnə kommunistlərlə münasibətləri yaxşı idi. Onun millətçi mövqelərdən uzaqlaşması müsəlman siyasi elitası tərəfindən xəyanət kimi qiymətləndirilmişdi. (5 səh.6)

Yuqoslaviyanın dağılmağa başlaması və federal hökumətin onu qoruyub saxlamaq cəhdləri münaqişələri alovlandırdı. Qeyd edək ki, Yuqoslaviyada baş verən münaqişələr elmi ədəbiyyatda vətəndaş müharibəsi kimi qiymətləndirilir. Nəzərə almaq lazımdır ki, xorvat əsilli Tito-nun ölümündən sonra Yuqoslaviyada ən çox tanınmış siyasi fiqur serb lider Slabodan Miloşeviç idi. Onun “Böyük Serbiya” yaratmaq cəhdləri Yuqoslaviyanın dağılmasını sürətləndirirdi. YSFR-dən ayrılan ilk respublika Sloveniya oldu. Onun arxasınca Xorvatiya, Makedoniya, həmçinin Bosniya və Herseqovina öz müstəqilliyini elan etdi. Sloveniya ilə Federal Yuqoslaviya ordusu arasında toqquşmalar baş versə də Sloveniya ordusunun müdafiə olunmağı bacarması Yuqoslaviya hökumətini Sloveniyanın müstəqilliyini tanımağa məcbur etdi. Xorvatiyanın müstəqilliyi elan etməsindən sonra bu ölkədə yaşayan serblərlə xorvatlar arasında münaqişə başladı. Yuqoslaviya Federal Ordusu bu münaqişədə serbləri müdafiə etdi. Bosniya və Heseqovinada isə 1992-ci il 29 fevralda baş tutan referendumda iştirak edənlərin 99%-i respublikanın müstəqilliyinə səs verdi. Həmin il mayın 22-də Bosniya və Herseqovina BMT-yə üzv oldu. Referendumun arxasınca 1992-ci il martın 1-də Bosniya müsəlmanları ilə Bosniya və Heseqovinada yaşayan serblər arasında toqquşmalar başladı. Serbiya Respublikasının Bosniya serblərini müdafiə etməsi müsəlmanlar üçün faciəli oldu. Həmin il Bosniya və Herseqovinada xorvatlar və müsəlmanlar, həmçinin serblər və xorvatlar arasında toqquşmalar başlandı. (4. Səh.3)

Bosniya və Herseqovina münaqişəsində insan itkilərinin sayı müxtəlif rəqəmlərlə ifadə edilmişdir. Hesab edilir ki, münaqişədə ümumi insan itkilərinin sayı ən azı 78 min 240 nəfər, ən çoxu 167 min 426 nəfərdir. (8 səh.2) Göründüyü kimi münaqişədə insan itkilərinin sayı qeyri-müəyyəndir.

Bosniya və Herseqovina münaqişəsinin beynəlxalq səviyyədə tənzimlənməsi haqqında mühakimə yürüdərkən ilk növbədə beynəlxalq münasibətlərə təsir imkanı böyük olan dövlətlərin, beynəlxalq təşkilatların rolu nəzərdən keçirilməli, sonra isə tənzimləmə mexanizmləri araşdırılmalıdır. Yuqoslaviya keçmiş sosialist məkanına daxil olduğu üçün əvvəlcə Rusiyanın münaqişənin tənzimlənməsində rolunu qiymətləndirməyi məqsədəuyğun hesab edirik. Qeyd edək ki, Yuqoslaviyada münaqişə baş verərkən özünü SSRİ-nin varisi elan etmiş Rusiyanın xarici siyasəti tam formalaşmamışdı. Qərbin Rusiyadan gözlədiyi güzəştləri nəzərə alan Rusiya rəhbərliyi özünün loyallığını nümayiş etdirirdi. Buna görə də bəzən Bosniya serblərinin maraqlarına zidd fəaliyyət göstərirdi. 1992-ci il aprel 27-də Rusiya Bosniya və Herseqovinanın müstəqilliyini tanıdı. Həmin il mayın 30-da BMT Təhlükəsizlik Şurasında Yuqoslaviya əleyhinə sanksiyaların tətbiqinə də Rusiya müsbət yanaşdı və səs verdi. Bu rus-serb münasibətlərinə zərbə vurdu və serblərdə Rusiyaya olan inamı sarsıtdı. (10. Səh 4) Rusiya liderləri özlərinin Balkan geopolitikasında panslavizm və ortodoks pravoslavlıqdan istifadə etməyəcəklərini açıq bildirmişdilər. Məsələn: Rusiya xarici işlər naziri Andrey Kozırev bildirmişdi ki, nə panslavizm, nə də ortodoks ideyaları Yuqoslaviya münaqişəsində Rusiyanın kursuna müəyyən edə bilməz. (10. Səh 4) Rusiyanın Balkan siyasətindəki passivliyi və Qərb tərəfdarı kimi mövqe nümayiş etdirməsi ABŞ-ın bu regionda üstünlüyü ələ keçirməsinə səbəb oldu. Rusiyanın qərbyönlü mövqe nümayiş etdirməsinin bir sıra daxili və beynəlxalq səbəbləri vardı. İlk növbədə “soyuq müharibə”dən sonrakı dövrdə Rusiya siyasi elitesində Qərbə loyal münasibət göstərmək arzusu yaranmışdı. Onlar hesab edirdilər ki, Rusiya Qərbin demokratik dəyərlərini mənimsəmək üçün onunla yaxın əməkdaşlıq etməlidir. Eyni zamanda Rusiyada iqtisadi vəziyyət ağır idi. Sosializm sisteminin dağılması, bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinin başlanması, qiymətlərin liberallaşması, borcların artması, maliyyə sisteminin çökməsi və s. Rusiyanın çətin vəziyyətdə olduğunun göstəriciləri idi. Belə halda Rusiyanın Qərbə investisiyalarına və köməyinə ehtiyacı vardı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Rusiyanın ölkə daxilində Tatarıstanın ayrılmaq cəhdləri, birinci rus-çexen müharibəsi (1991-1994) və osetin-inquş münaqişəsi (1992) kimi problemləri ilə yanaşı, ölkə xaricində də, həyata keçirmək istədiyi “yaxın çevrə” siyasəti ilə əlaqədar problemləri vardı. “Yaxın çevrə” siyasəti əsasən keçmiş SSRİ məkanı ilə bağlı olmuşdu. Belə ki, 1992-ci ildə ABŞ, Rusiya, Ukrayna, Belarus və Qazaxıstan arasında imzalanan Lissabon protokoluna görə həmin respublikalardakı keçmiş SSRİ-nin nüvə başlıqları Rusiya ərazisinə transfer edilməyə başladı. XX əsrin 90-cı illərində Rusiya Dağlıq Qarabağ, Transnistria, Cənubi Osetiya, Abxaziya münaqişələrinə həmçinin Tacikistanda vətəndaş müharibəsinə müxtəlif adlarla və vasitələrlə müdaxilə etmişdi. Yuxarıda sadaladığımız bütün amillər Rusiyanın Bosniya və Herseqovina münaqişəsində passiv rol oynamasını şərtləndirmişdi.

Rusiyanın passivliyini və loyallığını müşahidə edən ABŞ NATO vasitəsilə münaqişəyə müdaxilə etdi. NATO-nun ABŞ-ın beynəlxalq hegamonluq vasitələrindən biri olması ABŞ siyasi dairələrində çoxdan etiraf edilmişdir.. ABŞ dövlət xadimlərimdən biri olan Z.Bzejnski yazmışdı: “Bir təşkilat olaraq NATO tərəfindən təmsil edilən Atlantik Paktı, Avropanın ən aktiv və təsirli dövlətlərini Amerikaya bağlar, beləcə Amerika Birləşmiş Ştatlarını Avropa daxilindəki əlaqələrdə belə əsas iştirakçıya çevirər” (3səh 44). Ancaq onu da qeyd etmək lazımdır ki, ABŞ münaqişəyə dərhal və birbaşa müdaxilə etmədi və məsələyə fərqli yanaşmalar tətbiq etməyə başladı. Belə ki, ABŞ “Balkan böhranı”nın əvvəlində onun Avropanın problemi olduğunu hesab etmiş və təşəbbüsü Avropa Birliyinə vermişdi. Lakin Avropa Birliyinin bu məqsədlə keçirdiyi Lissabon və London konfransları, həmçinin təklif etdiyi planlar nəticəsiz qaldı.

ABŞ-ın Bosniya və Herseqovina münaqişəsinə müdaxiləsinin ləngiməsini bir neçə amillə izah etmək olar. İlk növbədə diqqəti cəlb edən “körfəz böhranı”dır. Yuqoslaviyanın

dağılması nəticəsində yaranan “Balkan böhranı” ABŞ-ın “körfəz böhranı” ilə məşğul olduğu vaxta təsadüf etmişdi. Ancaq bu məsələnin 1991-ci ilin aprelində başa çatmasına baxmayaraq ABŞ yenə də münaqişəyə aktiv müdaxilə etmədi. Hesab edirik ki ABŞ-ın bu passivliyini keçmiş SSRİ respublikalarındakı (Ukrayna, Belarus, Qazaxıstan) nüvə silahının taleyi ilə maraqlanması, Balkan zonasının ABŞ investisiyası və ticarəti üçün cəlbedici olmaması, həmçinin bu bölgənin enerji etiyatları ilə zəngin olmaması ilə izah etmək olar. Onu da əlavə edək ki, 1992-ci ilin noyabrında keçiriləcək prezident seçkilərində Corc Buş (ata) yenidən seçilmək istəyirdi və “Balkan böhranı”na müdaxilə onun seçici səslerini itirməsinə səbəb ola bilərdi. Seçkilərdə isə Bosniya münaqişəsi ilə maraqlanmadığı üçün rəqibi Klinton tərəfindən tənqid edilmişdi. Prezident seçilən Bill Klinton ABŞ-ın xarici siyasət kursunda dəyişiklik etdi. “Klinton doktrinası” adlandırılan həmin siyasi kurs demokratiyanın və azad bazar iqtisadiyyatının yayılmasını, Avropada və Asiyada güc tarazlığını pozmamaları və ABŞ əsgərlərinin birbaşa iştirak olmadan regional münaqişələrin tənzimlənməsində regional və beynəlxalq təşkilatların iştirakını təmin etməyi və onlara dəstək verməyi nəzərdə tuturdu. (4 səh 5)

“Klinton doktrinasına uyğun olaraq ABŞ BMT çərçivəsində qəbul edilən qərarlara əsasən fəaliyyət göstərirdi. 1991-ci ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 713 sayılı qərarı ilə Bosniya və Herseqovinada döyüşən tərəflərə silah embarqosu tətbiq olunmuşdu. Lakin, bu daha çox serblər üçün faydalı oldu. Çünki, Yuqoslaviya Xalq Ordusu həmin bölgədən çəkildikdən öz silah və digər hərbi təchizatını serblərə vermişdi. Bosniya müsəlmanları və xorvatlar isə bu qərardan sonra hərbi cəhətdən zəiflədilər. Bu vəziyyətdən istifadə edən serblər öz hücumlarını artırmağa başladılar. BMT isə toqquşmaları dayandırmaq üçün 1992-ci ilin fevralında bölgəyə sülhməramlı qüvvələr göndərdi. Buna baxmayaraq serblər Bosniya və Herseqovina Respublikasının ərazisinin 70%-ni ələ keçirmiş və yaratdıqları əsir düşərgələrində Bosniya müsəlmanlarına qarşı etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirməyə başlamışdılar. Respublika əhalisinin 44%-ni təşkil edən müsəlmanlar isə ölkə ərazisinin cəmi 10%-ində toplaşmışdılar. (4səh: 6) BMT Təhlükəsizlik Şurası etnik təmizləməni dayandırmaq üçün 1993-cü ildə qəbul etdiyi 819 və 824 sayılı qətnamələrlə Bosniya və Herseqovinada 6 yaşayış məntəqəsini “təhlükəsizlik bölgəsi” elan etdi. Serblər BMT qətnamələrinə məhəl qoymayaraq “təhlükəsizlik bölgəsi”nə daxil olan Srebrenitsada 1995-ci ilin iyulunda müsəlmanlara qarşı soyqırımı törətdilər. Bunun nəticəsində ən azı 8000 müsəlman öldürülmüşdü. Bu hadisə ABŞ-ın prosesə aktiv müdaxiləsini sürətləndirmişdi. (4.Səh:7) ABŞ-ın xarici siyasətində hələ XX əsrin 50-ci illərində özünə yer tapmış “domino nəzəriyyəsi” 90-cı illərdə yeni şəraitdə tətbiq olunmağa başlamışdı. Koreya müharibəsi zamanı (1950-1953) prezident H.Trumen konqres liderlərinə bildirmişdi. “Əgər biz Koreyanı itirsək Sovet İttifaqı Asiyayı parça-parça udacaq, əgər biz Asiyayı itirsək, Yaxın Şərq süqut edəcək və Avropanın başına nələr gələcəyini deməyə heç bir lüzum da yoxdur” (2. Səh: 23) Trumenin sözləri beynəlxalq münasibətlərdə “domino prinsipi” haqqında ilk bəyanatlardan biri idi. Bu prinsip ona əsaslanır ki, cərgə ilə düzülmüş domino daşlarından biri düşərsə bütün cərgə dağılar. Bosniya -Herseqovina münaqişəsinə müdaxilədə ABŞ-ın məqsədi NATO-nun rolunu artırmaq və mərhələlərlə Mərkəzi və Cənub-Şərqi Avropanın keçmiş sosialist ölkələrini, həmçinin, Baltikyanı ölkələri NATO-ya üzv etməklə onu şərqə doğru genişləndirmək və öz hegemonluğunu artırmaq idi. Beləliklə də ABŞ Avrasiyanın mərkəzinə nəzarəti ələ keçirərək Rusiyanı da asılı dövlətə çevirmiş olardı. Klinton administrasiyasının Bosniya və Herseqovina münaqişəsinin tənzimlənməsinə yönəlmiş ilk tədbiri BMT və NATO çərçivəsində həyata keçirilən yardım əməliyyatlarında, həmçinin embarqoya nəzarət etmək üçün yaradılmış “uçuşa qadağan olunmuş bölgələrin qorunması üçün ABŞ təyyarələrinə icazə verməsi olmuşdur.

Münaqişənin şiddətlənməsi ABŞ-ın daha aktiv iştirakına şərait yaratmışdır. 1994-cü ilin fevralın 5-də Sarayevoda serblər tərəfindən bir bazara təşkil edilən hücumda 68 nəfər həlak oldu. 200 həfərdən çox insan yaralandı. Bu hadisə beynəlxalq səviyyədə serblərə qarşı qəzəbi artırdı. ABŞ BMT Təhlükəsizlik Şurasında serblərə qarşı hava əməliyyatının təşkil olunması haqqında məsələ qaldırdı. Ancaq, Rusiya və Çin bunun əleyhinə çıxdı. Buna baxmayaraq NATO qüvvələri 1994-cü il 28 fevralda Təhlükəsizlik Şurasının 836 sayılı qərarına əsasən serb hədəflərini vurmağa başladı.(4.səh 8) 1995-ci ilin iyulunda Srebrenitsadakı soyqırımın arxasınca serblər avqustda Zepa yaşayış məntəqəsinə hücum etdilər. Bunlar NATO-nun qəti və sərt müdaxiləsinə əsas yaratmış oldu. NATO əvvəlki kimi BMT qərarları çərçivəsində həyata keçirilən əməliyyatlara dəstək vermək deyil, özü birbaşa hava əməliyyatı həyata keçirdi. “1995-ci il 30 avqustda NATO hərbi aviasiyası Bosniya və Herseqovinada serb birləşmiş qüvvələrinin seçilmiş hədəflərinə qarşı dəqiq zərbələr silsiləsi həyata keçirdi. Bu NATO-nun sentyabrın 15-nə qədər davam edən və Qüvvələrin Gözlənilmədən Keçirdiyi Əməliyyat adlandırılan ilk hava hərbi əməliyyatından xəbər verirdi. (1.səh 142) Həmin əməliyyat nəticəsində birləşmiş serb qüvvələri darmadağın edildi və düşünülmüş diplomatik tədbirlər nəticəsində atəşkəsə yol açdı.

1995-ci il noyabrın 21-də ABŞ-ın Ohayo ştatının Deyton hava bazasında sülh müqaviləsinin imzalanması haqqında razılığa gəldi. Müqavilə həmin ilin 14 dekabrında Parisdə imzalandı. Bu müqavilədə iştirakçı tərəflər Bosniya və Herseqovina Respublikası, Xorvatiya Respublikası və Yuqoslaviya Federativ Respublikası, şahid tərəflər isə Avropa İttifaqı, Fransa, Almaniya, Böyük Britaniya, ABŞ və Rusiya olmuşdur. Bosniya və Herseqovina Respublikası ilə Yuqoslaviya Federativ Respublikası beynəlxalq sərhədlər çərçivəsində bir-birinin suverenliyini və müstəqilliyini tanıdı. (6.səh 5) Münaqişənin tənzimlənməsi nəticəsində Bosniya və Herseqovina biri Xorvat- Boşnak (müsəlman) Federasiyası, digəri isə Serb Respublikası olmaqla iki qurumdan ibarət oldu. Xorvatlar və müsəlmanlar ölkə ərazisinin 51%-i serblər isə 49%-ə sahib oldular. Onların hər birinin parlamenti, hökuməti və ordusu ola bilərdi. Sarayevoda Xorvat-Boşnak Federasiyasının bölünməz paytaxtı elan olundu. Mühəribə canlılarının ictimai vəzifələr tutması qadağan olundu. Müqavilənin şərtlərinin tətbiq olunmasına NATO-nun yaratdığı 60000 əsgərdən ibarət olan İmplementasiya Qüvvələri nəzarət etməli idi. (4.səh 9)

Mövzunun təhlilindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, beynəlxalq münaqişələrin həlli üçün söz sahibi olan dövlətlər arasında konsensus zəruridir. Digər tərəfdən o da reallıqdır ki, Rusiyanın maraqları nəzərə alınmadan Avrasiyanın böyük hissəsində münaqişələri həll etmək çətinidir, hətta bir çox hallarda mümkün deyil. ABŞ-a gəldikdə isə demək olar ki, bu dövlət yalnız güc boşluğu hiss etdikdə beynəlxalq münaqişələrə birbaşa müdaxilə edir, digər hallarda isə müxtəlif dolaylı üsul və vasitələrdən istifadə edir.

Ədəbiyyat

1. NATO məlumat kitabı. Brüssel. Belçika.(Azərbaycan dilində)
2. Yefremov A.Y. XX əsrin ən böyük yalanı. Bakı, 1989
3. Brzezinski Z. Böyük satranç tahtası. İstanbul, 2005
4. Tayyar Arı, Ferhat Princci. Soğuk savaş sonrasındakı ABD-nin Balkan siyasəti. (Alternativ politika.Cilt 3, sayı 1, 1-30)Mayıs 2011
5. David H. Never again:International intervention in Bosnia and Herzegovina. July, 2017
6. Dayton agreement.United Nations(General Assambly Security Council) 30 November, 1995
7. International law handbook. (Collection of instruments) United Nations. New York, 2017

8. Jan Zwierzchowski, Ewa Tabeau. The 1992-95 war in Bisnia and Herzegovina: Genus-Based multiple system estimation of casualties undercount 1-2 Febururary 2010, Berlin.
9. Magnus Bjarnason. The War and War-Games in Bosnia and Herzegovina from 1992 to 1995. (Published by author) 2001.
10. Mehrzod N.Sharifzoda.S Russian foregin policy towards Bosnia and Herzeqovina in 1992-2019 (National Research University. Higher school of economics). 2020

МЕЖДУНАРОДНОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ КОНФЛИКТА МЕЖДУ БОСНИЕЙ ГЕРЦОГОВИНОЙ

Адыгозелов Веис Вели оглы

Резюме

В статье оценивается роль таких международных держав, как США, Россия и Европейский Союз, в урегулировании конфликта в Боснии и Герцеговине в 90-е годы XX века. В ходе исследования также анализируются закономерности применения механизмов международного регулирования, высказывается мысль о том, что важную роль во время «балканского кризиса» сыграла теория «домино», нашедшая свое место во внешней политике США. был выдвинут.

THE INTERNATIONAL REGULATION THE CONFLIKT BETWEEN BOSNIYA AND HERSOQOVINA

Adigozelov Veyis Veli

Summary

The article evaluates the role of international powers such as the United States, Russia and the European Union in the settlement of the conflict in Bosnia and Herzegovina in the 90s of the 20th century. During the research, the laws of the application of international regulation mechanisms are also analyzed, the idea that the "domino" theory, which has found its place in the foreign policy of the United States, played an important role during the "Balkan crisis" was put forward.

Rəyçi: dosent Veyisov Arif

BDU-nin Qazax filialı 14 noyabr 2023-cü il tarixli iclasın 03 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 28 noyabr 2023-cü il